

Resp. Ad I. D. Dæmones torquentur, compescuntur, fugantur virtute divina, C. propria ac naturali N. Plane ut sacramenta sanctificant animam, ut ait s. Augustinus.

Ad 2. *disting.* pariter cum eodem s. Doctore; alliciantur ut spiritus signis, divini scilicet honoris, quem affectant (1), C. ut animalia cibis N.

II. Obj. Justinus Mart., Clemens Alex., Tertullianus, Lactantius, alique patres bene multi apud Petavium (2) Angelos corporeos dixerunt; sancti Augustinus et Bernardus ancipites ac dubii hæserunt (3); Ergo.

Resp. D. A. Quorum tamen plerique ut de corpore improprie dicto loquentes intelligendi sunt, C. omnes id affirmarunt de corpore proprie dicto N. Plures enim patres Angelos corporeos dixerunt, non quod eos materiali corpore præditos arbitrarentur, sed I. quod hypostases veras germanasque esse propugnarent; corpus quippe veteribus patribus idem erat ac substantia, et ideo interdum Deum ipsum corporeum dixerunt, prout de Tertulliano monet Augustinus, et nos suo loco vidimus (4). 2. Alii Angelos dixerunt corporeos, non absolute, sed comparative ad Deum, nempe ut omnimodam simplicitatem uni Deo vindicarent. 3. Alii, quia corporeum existimabant, quidquid definito in loco continetur motumque ibidem habet, ut Cassianus et Hilarius (5). Si qui patres satis accommodate intelligi non possunt, sunt deserendi; quum ipsis plurium auctoritas ac præsertim ecclesiæ sensus obstet, ut ex adducto decreto concilii Lateran. patet. SS. Augustinus et Bernardus in quæstione nondum definita maluerunt prudenter dubitare, quam aliquid certi proferre (6).

III. Obj. Synodus VII œcumenica seu Nicæna II. approbavit dialogum Joannis Thessalonicensis, in quo Angeli dicebantur corporei, si non omnino, saltem ex parte; Ergo.

Resp. N. A. Ut patet tum ex verbis Tarasii, qui, cum dixisset: *Ostendit pater (Joannes), quod et Angelos oporteat pingi, quoniam circumscripti sunt, et nemo quidquam præbeat hujusmodi, quasi fame perirent.* Ita etiam nonnulli alii patres loquuntur, imo ethnici ipsi, ut patet ex Porphyrio, cujus verba refert Euseb. *De præparat. evang.* lib. xv, cap. 22, edit. Franc. Vigeri Soc. Jesu, pag. 175, ubi fit mentio de sustentatione spirituum corporumque demonum.

(1) *De civitate Dei*, lib. XXI, cap. 6.

(2) *De Ang.* lib. I, cap. 2.

(3) *Ibidem.*

(4) *Tract. de Deo*, num. 226.

(5) *Cfr. Petav. op. cit.* lib. I, cap. 3, § 12.

(6) Notandum hic est cum Cl. Gerdilio, *Saggio di Struz. teol. de Angelis*, in errorem incredulos labi, dum tribuunt antiquis ecclesiæ patribus indiscriminatim sententiam de substantia materiali cogitante, eo quod nonnulli inter ipsos visi sunt admittere Angelos corporeos. *Questi*, ait ipse, *dubitarono bensì che siccome nell'uomo l'anima è unita ad un corpo organizzato, così negli Angeli fosse unita ad un corpo etero; ma da ciò non segue in alcun modo, che abbiano creduto materiale il principio della intelligenza negli Angeli, quod verissimum esse aperte evincit eorundem patrum loquendi ratio.*

veluti homines apparuerunt, tunc sacra synodus dixit: *Etiam, Domine, scilicet Angelos pingi oportere; tum ex fidei professione, in qua dicitur: Veneramur imagines sanctorum et incorporeorum angelorum, quæ tanquam homines figura humana hominibus apparuerunt* (1). Igitur synodus his verbis singillatim Joannis Thessalonicensis opinionem rejecit.

Ex dictis sequitur I. Angelos esse natura sua incorruptibiles. An pariter dicendi sint natura sua immortales, disceptarunt antiqui scholastici; a spectato sensu, quo illa quæstio intelligitur nunc a probatis philosophis, cum agitur de animæ humanæ immortalitate, procul dubio Angeli natura sua immortales dicendi sunt (2).

Sequitur 2. Angelos valde hominibus præstare tum substantia, tum intelligente virtute, tum denique exequendi potentia (3).

CAPUT III

DE ANGELORUM OFFICIIS.

Plura certe sunt Angelorum officia, ast præcipuum est Deum laudare, juxta illud Apocal. VII, 11. *Et*

(1) Negare haud possumus Joanni episcopo Thessalonicensi hanc fuisse opinionem de Angelis corporeis, ut totus contextus evincit illius sermonis, qui recitatus est in conc. Nicæno II, act. 5, edit. Hard. tom. IV, col. 291. Sed hæc fuit privata illius sententia. Dum vero Tarasius ait ib. *Ostendit pater, quod Angelos oporteat pingi, quoniam circumscripti sunt, et veluti homines apparuerunt multis*, non aliud attingit nisi quod spectabat ad scopum concilii, evincendi scilicet, veterum sententiam fuisse, imagines Christi, Deiparæ, Angelorum et Sanctorum licite pingi posse. Hinc synodus coherenter respondit: *Etiam Domine, nihili faciens causam memoratam, propter quam putavit Joannes, disputans adversus gentilem, Angelos pingi posse. Hæc autem confirmantur ex eo, quod videmus synodum aliorum sanctorum patrum et doctorum dicta pariter approbasse, etsi in his Angeli incorporei dicerentur, et quoad naturam spirituales conferrentur cum Deo ipso.* Cf. Act. IV, col. 162, edit. cit. Sed mens ejus synodi melius dignosci non potest quam ex ipso fidei decreto, edit. act. IV, col. 266, ubi Synodus proficitur se honorare, et salutare, ac adorare imagines sanctorum etiam et incorporeorum Angelorum.

Ex his colligitur, inique prorsus Cudworthum (*Syst. intell.* cap. 5, sect. 3, § 57) traducere concilium Lateran. IV (quod ipse perperam tertium dicit) contrarium et pugnantem cum conc. Nic. II, dum scribere non veretur: *Sed quod omnium maxime multorum adduxit animos, ut nil dubitarent, nihil prorsus corporei adjunctum esse genitrici (Angelis), id tertii Lateranensis concilii auctoritatem et dignitatem esse arbitror, quod inter decreta sua hanc retulit sententiam. Quasi vero minor esset septimi œcumenici, ut vocant, aut secundi Nicæni concilii, quod contrariam sententiam stabilivit, fides et auctoritas, quam ut cum illo committi aut gravitatem legum ejus æquare saltem queat, in quibus graviter ac multiplici ratione labitur: 1. dum asserit multos adductos esse in sententiam de spirituali Angelorum natura ob auctoritatem conc. Lateran. quum longe ante hæc doctrina communis fuerit inter catholicos; 2. in eo quod affirmat Nicænum conc. II contrariam sententiam stabilivisse, quod ex dictis est aperte falsum; 3. in conflictu, quem supponit inter utrumque concilium.*

(2) *Cfr. Petav. de Angel.* lib. I, cap. 3, § 9 et seqq.

(3) *Vid. Suarez* in quatuor prioribus libris de An-

omnes Angeli stabant in circuitu throni... et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: amen, etc. Alterum ipsorum officium est Dei jussis obtemperare, in iis præsertim, quæ spectant ad hominum salutem, siquidem omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, ut loquitur Apostolus (Hebr. I, 14). Ex quo patet regna, provincias, regiones, homines denique singulos Angelorum tutelæ committi, quod paulo post ostendemus. Nonnulli patres, ut Hermas, Methodius, Origenes, Athenagoras, Epiphanius, Theodoretus, non solum hominibus, sed et bestiis ipsis et plantis, rebusque fere omnibus Angelos præfectos esse opinati sunt (1). Quam quidem opinionem nunquam ecclesiæ sua auctoritate probavit; antiquata proinde est. Attamen Joannes Bodinus (2), et Le-Maitre (3), uterque calvinista, hæc sententiam instaurare conati sunt. Eos nos dimittimus, et adversus eorum magistrum Calvinum dogma catholicum propugnare aggredimur de Angelorum tutela. Etsi enim hic interdum fateatur Angelos vigilare esse in hominum salutem, ac dubitare tantummodo videatur, num singulis hominibus singuli Angeli deputentur, attamen ubi scribit in Ps. XC, omne dubium excutiens, confidenter pronuntiat: *Falsum est illud commentum, suum cuique singularem Angelum esse; et satanæ astu, ut fiduciam nostram in Christum mediatorem minuat, illud punctum in ecclesiæ invecum assertit. Rationalistæ ævi incultioris ac rudioris ingenio hanc doctrinam adscribunt* (4). Adversus quos sit

PROPOSITIO. — *Dogma catholicum est, Scripturæ et patrum auctoritate firmatum, Angelos in hominum custodiam deputari.*

Propositio, ut patet, generalis est nec aliud statuit, nisi Angelos hominum tutelæ præfici, quod de fide esse passim theologi docent; singulis vero hominibus singulos Angelos delegari, non solum justis et prædestinatis, sed etiam peccatoribus ac reprobis, singulis præterea regionibus, provinciis, rogoris, ecclesiis Angelos præesse, certa quidem, et communis sententia est, ad fidem tamen minime spectat, ut pene omnes fatentur.

Assertionem nostram evincunt verba illa, quæ Ps. XC leguntur: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, quæ de omnibus justis patres unanimes interpretantur; nec non verba Christi (Matth. XVIII, 10): Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia Angeli eorum in*

gelis, ubi præstantiam naturæ Angelicæ fuisse prosequitur.

(1) *Cfr. Cotelerius* ad lib. I *Hermæ Pastoris* visionem IV, ubi plura veterum testimonia pro hac sententia collegit. S. Hieronymus, *Comment. in Habacuc*, lib. 2, non sine stomacho hanc sententiam rejecit.

(2) In opere cui titulus: *Universum naturæ theatrum*, lib. V.

(3) In *Epist. ad Jac. Lensant.*

(4) *Wegscheider*, § 105.

cælis semper vident faciem Patris mei. Testimonium Apostoli ex Hebr. I. jam dedimus.

Hinc Origenes: *Ipsi (Angeli), inquit, procuratorem animarum nostrarum tenent, quibus, dum adhuc parvuli sumus, velut tutoribus, et actoribus committimur* (1). S. Basilius: *Quemadmodum enim urbium muri in circuitu omni ex parte circumducti, undecumque hostium assaltus arcant; ita etiam Angelus et præmunit a fronte et a tergo custodit, nec quidquam utrinque incustoditum relinquit* (2). S. Ambrosius: *Mittit Dominus, inquit, Angelos suos ad defensionem eorum, qui heredes futuri sunt promissorum celestium* (3). Ita s. Augustinus pro certo statuit, Angelos adjuvare nos pro sua sublimitate, dum obtemperant Deo, qui pro nobis etiam unicum Filium suum dignatus est mittere (4). Ita passim ceteri patres loquuntur.

Singulis porro hominibus singulos Angelos deputari, aperte colligitur ex verbis Christi laudatis *Angeli eorum* (parvulorum)... *vident faciem Patris.* Ubi duo notanda I. dici a Christo non *Angelus*, sed *Angeli*; 2. *eorum*, id est, *proprii* seu cuilibet adscripti. Pervulgatam vero hanc fuisse persuasionem apud judeos et primos christianos, constat ex Actis Apostol. XII, 15, ubi Rhode puellæ, asserenti Petrum adesse ac pulsare, responderunt fideles, qui intra domesticos parietes convenerant ad orationem: *Angelus ejus est* (Act. XII, 15). De Angelo custode Petri hæc verba intelligenda esse patres concorditer affirmant. Jure proinde exclamabat s. Hieronymus: *Magna dignitas animarum, ut unaquaque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum* (5); et s. Basilius: *Quod autem, inquit, unicuique fidelium adsit Angelus tanquam pædagogus aliquis et pastor vitam gubernans, nemo contradicit, qui verborum Domini meminert, dicentis: ne contemnatis, etc.* (6). Hinc, ceteris prætermisissis, concludebat s. Bernardus: *In quovis diversorio, in quovis angulo Angelo tuo reverentiam habe...* *Si fidem consulas, ea tibi angelicam probat præsentiam non deesse* (7).

Peccatoribus insuper et reprobis quoque proprium Angelum custodem adesse, communis est theologorum sententia; qui hoc deducunt tum ex benigna Dei erga omnes voluntate, tum ex eo quod multi patres, qui loquuntur de Angelorum custodia, nullum discrimen instituunt inter fideles et infideles, inter justos et peccatores, reprobos vel electos (8); tum denique,

(1) *Hom. VIII in Genes.* num. 8, et alibi passim, ut *Hom. XX in Num.* num. 3; in *Ps. XXXVIII*, num. 2, edit. Maurin.

(2) *Hom. in Ps. XXXII*, num. 5, t. 1, p. 148, edit. Bened.

(3) *Serm. I in Ps. CXXIII*, num. 9, edit. Maurin. et alibi passim, ut in lib. *De viduis*, cap. 9, num. 55: *Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt.*

(4) *Lib. de octoginta tribus quæstion.* q. LXVII, num. 7.

(5) *Comment. in Matth.* lib. III, in hunc locum.

(6) *Cont. Eumon.* lib. III, op. t. 1, p. 272.

(7) *Serm. XII in Ps. XC*, num. 6, edit. Maurin.

(8) *Cfr. Petav. op. cit.* lib. II, cap. 7, num. 6.

ut observat s. Thomas, Angelorum custodia peccatores etiam et reprobis juvantur quantum ad hoc, quod ab aliquibus malis retrahuntur, quibus et sibi et aliis nocere possunt (1).

Communis denique ac certa doctrina est, singulis communitatibus, regnis et provinciis speciales Angelos a Deo deputatos esse. Nititur autem hæc sententia diversis Scripturarum locis; sic Exod. XIV, 19. memoratur *Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel*; Jos. V., 14. apparuit *Princeps exercitus Domini*; Dan. X. commendantur principes, id est, Angeli regni persarum, græcorum et judæorum. Qui plura cupit, consulat Petavium ac Trombellium (2).

DIFFICULTATES.

I. Obj. In universa de Angeli doctrina dijudicanda sedulo respiciendum est 1. tum ad manca et imperfecta ævi incultioris de voluntate divina omnia gubernante notiones (Gen. XVIII, 21); 2. tum ad consuetudinem hominum rudiorum, qui eventus naturales insolitos maximeque cogitationes menti repente occurrentes ad ministerium naturarum cælestium homine superiorum revocant (3), et imagines a regum nostrorum ædibus ad cælestem fere Dei aulam transferunt. 3. Neque dissimulare licet quod, si ex sensu litterali illa intelligitur doctrina, pugnat contra ipsius Dei dignitatem, siquidem in istis de *ἀγγελικοῦ καὶ αὐτοῦ* (apparitionibus Angelorum) narrationibus plurimis nodus tali vindice dignus omnino desideratur (velut Gen. XXI, 19; XXXII, 1 et 2; Num. XXII, 22 et seqq.; III Reg. XIX; Act. XII, 25; coll. Josephi *Antiquitat. Jud.* cap. XIX, 8. 2.); 4. eademque perniciosæ superstitioni occasionem præbet, neque a Christo ipso unquam data opera illustrata est vel commendata. Quæ vero in libris sacris de Angelorum ministerio et apparitionibus passim mythicæ narrantur, ea ulterius non sunt promovenda; sed in usum popularem ita convertenda, ut, missis quæstionibus quibusque subtilioribus, providentiæ divinæ auxilia hæc doctrina quasi ob oculos poni demonstrantur (4). Ergo.

Resp. ad 1. N. Sed doctrina hæc dijudicanda om-

(1) Part. I, q. 113, art. 4, ad 3. In hac autem quæstione pleræque discussæ et disjectæ difficultates reperiuntur, quibus postea protestantes Angelorum tutelam aggressi sunt.

(2) Petav. loc. cit. cap. 6, et Trombell. *De Angel. custod.* Bonon. 1747. Hæc eadem sententia inhaesit ipsis ethnicis; sane Orphæus canit in hymn. ad Musas: *Dæmonemque divinum et dæmonem noxium mortalibus*; et Hesiodus 1 op. *si quidem dæmones facti sunt... custodes mortalium hominum*.

(3) Eichorn, *Von den Engelererscheinungen* etc. seu *De apparitionibus Angel. in Act. Apost. in Bibl. de bibl. lit.* III, 381. et seqq. Stahl, *Ueber die Erscheinungen*, etc. seu *De apparitionibus Jehovah et Angelorum ipsius*, ibid. VII, 156 et seqq.

(4) Ita Wegscheider, § 103, cui adstipulantur Eckermann. *Compend. Theol. christ.* 87; Niemeyer, *Populäre und prakt. Theol.* id est: *Popularis et practica theologia*, 6 edit. pag. 135 et seqq.; Stäudlin, *Dogmat. und Dogmengesch.* scilicet: *Dogmatica et historia dogmatum*, pag. 250. Ammon, *Summa Theol. Christ.* 158; Schleiermacher, *Der christ. Glaube*, seu *Fides christiana*, I, § 54. apud eundem.

nino est ex iis, quæ in Scripturis traduntur, juxta sensum traditionalem et ecclesiæ doctrinam; alioquin nihil amplius firmum certumque consisteret. Aliud porro est Scripturam interdum metaphoricis seu improprie loquendi formulis uti, ut nostræ imbecillitati consulat, ut loco e Genesi citato fit; aliud falsam nobis de Deo ingerere ideam, ut in hypothesi adversariorum contingeret, si Deus ministerio Angelorum nunquam uteretur. Prius enim congruum Dei boni tati est, alterum vero divinæ veracitati adversatur.

Ad 2. D. Non supposita existentia Angelorum. Tr. hac supposita N. Supposita enim et demonstrata existentia Angelorum, quos ex sacris eloquiis discernimus a Deo mitti ad nostrum præsidium, in iis præsertim quæ ad salutem conferunt, non rudiores tantum, sed et doctiores merito Angelis adscribantur piæ cogitationes, et interdum etiam insolitos effectus, qui a causis naturalibus produci omnino non possunt. Quod si errore vel rerum physicarum ignorantia factum aliquando est, ut Angelis tribuerentur effectus naturales, id non officit universali sententiæ de Angelorum ministerio, quæ in Scripturis ac perpetua traditione consistit. Quod attinet ad imagines a regum nostrorum ædibus translatas ad aulam cælestem, hoc relinquitur Grotio, qui forte omnium primus talia commentus est, ac suis etiam sectatoribus.

Ad 3. N. Hujus enim quæstionis summa in hoc posita est, utrum nempe sacri scriptores in referendis illis Angelorum apparitionibus nos deceperint, an non. Dato enim quod istæ apparitiones veræ sint, quod nemo sobrius negaverit, pronum est inferre, illas cum dignitate divini Numinis minime pugnare.

Ad 4. D. Id est, Angelorum cultui, C. superstitioni proprie dicte, subd. ex parte privatorum quorundam, Tr. per se N. Angelorum vero cultum suo loco vindicabimus. Absurdum porro et impium est prædicare, Deum Angelorum apparitionibus superstitionem vel inducere vel fovere. Ex dictis præterea constat, falsum esse quod adversarii docent, Christum nunquam data opera Angelorum tutelarium notitiam illustrasse aut commendasse. Contra factum nihil omnino ejusmodi clamorum vis valet.

Ad 5. N. suppositum de narrationibus mythicis, quæ nullum aliud habent fundamentum nisi incredulitatem et impietatem rationalistarum et neotericorum biblicorum, ut sæpe alias observavimus.

II. Obj. 1. Angelorum custodia supervacanea est, quam Deus ipse per se præstat, dicente Davio (Ps. CXX): *Non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel*. Et sane 2. si Angeli nostri sunt custodes, cur a nobis tot non arcent calamitates, quibus torquemur? 3. Cur nos a patrandis secleribus non remouent? Adde 4. nec posse Angelos præcipiis nostris necessitatibus opulari quæ internæ sunt; ipsi vero intimos cordium nostrorum motus minime agnoscunt. 5. Ethnicorum igitur fabulæ de genis cui libet homini assistentibus originem dederunt opinioni de Angelorum tutela.

Resp. Ad 1. N. Sicut enim Deus summa sapientia sua immediate gubernat Ecclesiam, et mediate per Pontificem et episcopos, ac regna per principes, sic per Angelos peculiari ratione et ecclesiam et homines singulos mediate custodit, et immediate per gratiam suam (1).

Ad 2, et 3. Reponimus, has difficultates etiam eos urgere, qui Deum immediate omnia regere contendunt. Itaque non omnia a nobis incommoda Angeli avertunt, vel quia hæc nobis utilia fore prævident, vel quia, ne hæc avertant, a Dei providentiâ impediuntur; atque ideo aliquando permittunt homines in peccata labi, ne libero ipsi arbitrio carere videantur. Interim tamen non cessant hominibus a Deo sibi conceditis præsentissimam exhibere opem; qua vitæ totius et præsertim salutis æternæ curam gerant, insidias dæmonum et immunita undique mala propulsent, animosiores ad virtutem faciant, timidos confirmant, mœrentes recreent, laborantes adjuvent, lapsos erigant, opportuna monita insinuent, orantibus assistant, ac eorum preces Deo offerant, hujus vitæ casibus perfunctos post obitum excipiant, et in beatorum societatem transferant.

Ad 4. D. Sæpe naturæ virtute, C. ex manifestatione divina (2). N.

Ad 5. N. Licet angelos ad hominum præsidium datos ethnici ipsi cognoverint, ut ex pluribus monumentis, quæ proferunt Petavium et Huetius (3), certo constat, non inde simul erui fas est, christianos ab ethnicis mutatos esse, sed potius jure conjici debet ethnicos tum ex antiqua traditione, tum ex sacris Litteris eam hausisse. Sane, ut vidimus, de Angelorum tutela in Pentateucho, librorum omnium vetustissimo, multa occurrunt. Sic (Gen. XLVIII, 16) meminit Jacob peculiariis Angeli sui; inquit: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis* (4).

Inst. Ex hac doctrina plura absurda sequuntur; ac 1. Angelos hominibus inferiores esse, quippe hominibus serviunt ac ministrant; 2. Angelos ob hoc ministerium erga homines in terris degentes visione beatifica privari; 3. mœrore vel lætitiâ affici, prout hominibus ipsorum tutelæ commissis adversa vel secunda eveniunt; præsertim cum Angelis imputari

(1) Cf. s. Th. q. cit. art. 1.

(2) Ib. art. 6.

(3) Petav. *de Angel.* lib. II, cap. 7, Huet, *Quæst. atnetan.* lib. II, cap. 4, § 5. Cfr. etiam Albert. Fabricii. *Bibliograph. antiquar.* cap. 8, § 28.

(4) Car. Hein. Frid. Rosenmüller ad hunc locum animadvertit, Jacobum citatis verbis indigitare illum eundem Angelum, qui luctatus cum eo est (cap. 32, 24) et quem ipse suum Angelum tutelarem putabat. Non desunt ex protestantibus, qui per hunc Angelum existiment designari Messiam sive Angelum increatum, eo quod ei tribuatur, quod unius Dei est proprium. Messiam sub Angeli specie patribus apparuisse nonnulli contendunt. Hanc sententiam contra Grotium et Clericum defendit Delyng in *Observat.* SS. part. 2, obs. 7, pag. 98 et seqq. Codex Samaritanus male legitur. Ceterum communis patrum sententia est, illis verbis a Jacob proprium Angelum tutelarem fuisse designatum.

possent mala, quæ hominibus accidunt, quæque ipsi sua virtute impedire possent juxta illud (III Reg. XX 59): *Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus*. Ergo.

Resp. N. A. Ad 1. D. Si angeli, dum nos tuentur, nobis inservirent et quidem propter nos, Tr. si inserviunt Deo, vel nobis propter Deum N. Perinde ac dici non potest opilionem, qui oves custodit, i. sis inservire, et non potius illarum domino, qui oves ipsi custodiendas tradidit. Ceterum s. Bernardus non dubitavit angelos *ministros nostros* appellare, non dominos nostros, non quod inferioris naturæ sint: sed quia in hoc Unigenitum formam imitantur, qui non venit ministrari sed ministrare (1).

Ad 2. N. Ut patet ex allatis Christi verbis: *Angeli eorum semper vident faciem Patris*. Ratio est, quia ut ait s. Thomas: *Angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores, unde actiones exteriores in nullo impediunt ejus contemplationem; quia duarum actionum, quarum una est regula et ratio alterius, una non impedit, sed juvat aliam*; secus ac eveniat in nobis, quia actioni insistimus secundum sensitivas vires, quarum actiones cum intenduntur, retardantur actiones intellectivæ virtutis (2).

Ad 3. D. cum eodem s. Doctore. Si hæc adversa contra ipsorum voluntatem acciderent, C. secus N. Tristitia enim et dolor, ait ipse, non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati; nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium voluntati Angelorum et beatorum, quæ voluntati divinæ est prorsus conformis (3).

Ad confirm. D. pariter cum eodem Angelico præceptore. Si hominum mala ab Angelorum negligentia repeti possent, C. si ab una hominum malitia, qui sicut a naturali rectitudine, ita a bonorum Angelorum instinctu discedunt N. (4)

CAPUT IV. — De angelorum gratia, lapsu et pœna.

Ea, quæ in hoc capite complectimur, vix in controversiam veniunt. Si qua tamen quæstio est, hæc inter theologos fervet, nec quidpiam hic certi statui posse videtur. Hinc nullam peculiarem statuentes propositionem, breviter et ex ordine certa ab incertis secerentes, quid circa singulos propositos articulos sentiendum sit, enarrabimus.

1. Ad gratiam quod attinet, statim ac conditi fuere, tanquam præstantissimum angelicæ naturæ ornamentum gratiam sanctificantem Angelis omnibus Deum contulisse, patrum communis sententia est ac theologorum, quibus Augustini effatum familiare est: *Deus erat simul in eis et condens naturam et largiens gratiam*; unde sine bona voluntate, hoc est, *Dei amore nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est* (5). Et sane Christus de diabolo inquit: *In veritate non stetit*

(1) Loc. cit. in Psr. xc.

(2) Part. 2, q. 112, art. 1, ad 5.

(3) Ib. q. 113, art. 7.

(4) Ib. art. 1, ad 5.

(5) *De civitate Dei*, lib. XII, cap. 9, num. 2.

(Joan. VIII.). Quæ verba s. Joannes Chrysost. et s. Leo M. de sanctitate et justitia explicant, a qua ille decidit (1). Illud quoque accedit, quod s. Judas scribit: *Angelos qui non servaverunt suum principatum* (2). Denique Ezechielis verba XXVIII, 15: *Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te*, in persona regis Tyri prolata, mystice de Luciferi gratia et gloria s. Gregorius M. (3) alique patres passim exponunt (4).

Dixi hanc esse communem patrum et theologorum sententiam; non enim defuerunt, teste s. Augustino (5), qui existimaverint Angelos in puris naturalibus conditos fuisse. Hugo a s. Victore et Petrus Lombardus inter scholasticos, quos plerique usque ad s. Thomam theologi sunt secuti, opinati pariter sunt, Angelos omnes per aliquod tempus ab ipso creationis tempore in puris naturalibus fuisse (6). Relata autem verba s. Augustini, fatente ipsomet Berti, commode possunt de gratia actuali, ex qua esset in Angelis actus amoris casti, exponi (7); quod et Estius confirmat (8). Hoc obiter dictum sit adversus jansenianos, qui, ut facilius impugnare possint possibilitatem status naturæ puræ, sive in Angelis, sive in homine, ad fidem spectare prædicant Angelos in gratia fuisse conditos.

Præter gratiam sanctificantem actuale pariter auxilium, sine quo perseverare haud potuissent, Angelos omnes sive bonos sive malos consecutos esse,

(1) S. Joan. Chrysost. Hom. LIV, alias LIII, in Joan. num. 3, citata Christi verba sic exponit: *In vitæ probitate*. S. Leo M. Serm. XLVIII, alias XLVII, ac *De quadrag. x*, cap. 2: *Et quia ipse (diabolus) in veritate non stetit, totamque naturæ suæ gloriam, dum superbit, amisit, dolet hominem Dei misericordia reparari, et in bona, quæ ipse perdidit, introduci*. Vid. edit. Ballerini, tom. 1, pag. 182.

(2) Cfr. Maldonat. in Joan. VIII, 44.

(3) Moral. lib. xxxiv, cap. 17; tum lib. iv, cap. 9; item lib. xix, cap. 3.

(4) Apud Petav. *De Angelis*, lib. III, cap. 2, § 40 et seqq. Vid. etiam P. de Rubens, *Dissert. xxvi, De gestis, etc. s. Thomæ Aquinatis*, cap. 7. n. 1.

(5) *De civitate Dei*, lib. xi, cap. 13.

(6) Apud Petav. *De Angelis*, lib. I, cap. 16, ubi inter veteres recenset pro negativa sententia Dydimum et s. Basilium, qui tamen alibi in contrariam ivit sententiam. Inter scholasticos refert Guillelmum Parisiensem, Rupertum, Hugonem, Petrum Lombardum. In eandem pariter sententiam concesserunt Ægidius, una cum ejus schola Augustiniana, Alexander Alensis, s. Bonaventura, Scotus, Gabriel, alique frequenti agmine, adeo ut ipse s. Thomas in II Sent. dist. 4, q. 1, a. 2. fateatur, hanc opinionem suo tempore communior fuisse. En ejus verba: *Circa hoc est duplex opinio; quidam enim dicunt, quod Angeli non in gratia, sed in naturalibus tantum creati sunt, et hæc opinio est communior. Alii vero dicunt, Angelos in gratia creatos esse. Harum autem opinionum, quæ verior sit, non potest efficaci ratione deprehendi. Attamen jansenistæ, omni deposito pudore, tamquam fidei articulum affirmantem sententiam propugnant!*

(7) Lib. x, cap. 8.

(8) In II Sent. dist. III, § 7, ubi utriusque sententiæ argumenta expendit, et questionem hanc inter scholasticos jactari affirmat. Ipse vero non secus ac Berti sententiæ affirmatiæ utpote probabiliori assentitur.

communis est omnium fere theologorum sententia, inter quos disceptatur tantummodo circa naturam istius actualis gratiæ, qua præditi Angeli fuerunt; utrum scilicet ejusdem speciei ac entitatis fuerit in omnibus, tum qui perseverarunt, tum qui non perseverarunt, prout augustiniani et congruistæ affirmant, quibus et adstipulantur jansenistæ; an vero diversæ speciei et entitatis, sufficiens nempe in Angelis reprobis et a se efficacis in electis, quod ex suo systemate contendunt thomistæ. Cum nobis autem propositum sit, nullas cum theologis domesticas miscere quæstiones, ideo qui plura cupit, poterit pro sententia augustinianensium et congruistarum consulere inter ceteros Berti et Suarez (1), pro sententia thomistarum card. Gotti (2). Communis item theologorum sententia est, Angelos independentem a meritis Christi gratiam fuisse consecutos (3).

2. His tamen gratis instructi Angeli non omnes in fide officioque constituerunt: cum non pauci ex ipsis per peccatum defecerint, ut ex allatis superius Scripturarum testimoniis liquet. Sed cujusmodi fuit eorum peccatum?

Jamdudum illorum obsolevit opinio, qui existimarent ob impudiciæ flagitium e cælo ac Dei consortio ejectos Angelos fuisse. Quapropter alii putarunt propter invidiam Angelos cecidisse; sed ut loquitur s. Augustinus, invidia sequitur superbiam, non præcedit. Verum et hanc ipsam diaboli invidiam alii aliter exponunt; quidam enim arbitrantur ipsum iniquo animo tulisse hominem factum ad imaginem Dei: quidam vero censent agre dæmonem tulisse quod humana natura ad consortium divinitatis extolleretur. At unde constat jam antea Angelis patefactum incarnationis mysterium fuisse? Hinc verba, quæ in libro Sapientiæ habentur: *Invidia diaboli mors intravit in mundum*, sic accipienda sunt, ut per invidiam quidem mors irreperit in genus humanum, sed ita tamen, ut agnoscat superbiam tanquam sui originem et radicem.

Quocirca diabolus ejusque satellites non alio prius quam superbiæ peccato corruisse, communis fere est patrum sententia, quibus prævit ipsa Scriptura, Eccli. X, 15: *Initium omnis peccati superbia*; I Tim. III, 6: *Non neophytum, ne, in superbiâ elatus, in judicium incidat diaboli*; et alibi passim.

At quo superbiæ genere peccavit? S. Thomas, quem plerique sequuntur, docet superbiam Luciferi in eo fuisse, quod beatitudinem, ad quam factus fuerat, vi sua et non aliena voluerit assequi, in eoque expetiverit fieri similis Altissimo (4). Dignus

(1) Berti, lib. XII, cap. 8, prop. 2; Suarez, *De Angelis*, lib. v, cap. 12, num. 11 et seqq.

(2) Tom. III, in I part. s. Thomæ, quæst. 6, dub. 8, § 2 et seqq. Cfr. etiam Boucat. *Theologia ss. Patrum*, vol. II, dissert. 4, *De hom. creat.* art. 2, concl. 2.

(3) Cfr. Petav. *De Incarn.* lib. XII, cap. 10, § 9 et seqq. ubi hanc sententiam multis argumentis confirmat.

(4) P. I, q. 65, a. 3. Petavius tamen op. cit. lib. III, cap. 5, § 23, exposita hac s. Thomæ sententia, quæ haud scio, scribit, an veterum Patrum placuit

est qui legatur s. Doctor Part. I, q. 65, in primis tribus articulis, in quibus ostendit, quomodo spiritus sapientia et natura nobilissimus, peccare potuerit, non ex ignorantia aut oscitantia, sed ex sola superbia et invidia. Sunt qui cum Petavio tenent id evenisse ex Luciferi summa absolute dominationis in creatas res omnes cupiditate, tum quod subesse aut obtemperare nolisset, si eam consequi potuisset, prout ipse s. Bonaventura tenet (1). Hæc autem opinio non contemnendis argumentis nititur.

3. An multum vel parum temporis ab Angelorum creatione ad eorum lapsum fluxerit, tum quotnam corruerint, omnino non liquet (2). In dubium tamen revocari nequit, quin post admissum qualecumque et quodcumque peccatum, statim majestatis rei, omnes mulctati fuerint et e cælestibus sedibus ejecti.

Multiplex autem est dæmonum pœna. Prima est justitiæ ac gratiæ sanctificantis amissio; altera est supernaturalis beatitudinis, quæ in intuitiva Dei visione ac fruitione consistit, et ad quam conditi fuerant, privatio; tertia est obtenebratio quædam intellectus et voluntatis in malo obfirmatio sive pertinacia; licet hæc utraque animi virtus in essentialibus neque ablata ipsis, neque imminuta fuerit.

Hæc sunt probata apud omnes. Non idem tamen consensus est circa pœnam, quam vocant, sensus. Nam I. plures ex veteribus censuerunt, non statim inflictam dæmonibus hanc pœnam fuisse. Horum testimonia collegit Petavius (3); e quibus eruius nonnullos censuisse, dæmones sempiterna ignis pœna nonnisi post extremum judicii diem fore plectendos. Estius tamen existimat, patres loqui de pœna quadam secundaria, quæ tota sit in probis, ignominisque ac rabie, quam subire debebant in universali judicio (4). Quod tamen dubito an verum sit. 2. Plures pariter ex veteribus tradiderunt, non omnes in tartarea regione fuere compulsi, vicissim quodammodo inter se mutare sedem, et qui in inferis sunt illinc emergere atque ultro citroque commeare. Nec defuerunt denique, qui affirmarent non vero eos igne torqueri (5). Nunc tamen constans communis-

perinde consentanea sit atque illa Guillelmi Parisiensis. Guillelmus autem verisimile arbitratur, diabolum et Angelos ejus divinum sibi honorem voluisse tribui, hoc est, pro diis haberi se et adorari, quod a gentibus obtinere magno deinde studio conati sunt. Non defuerunt theologi, qui idcirco lapsos Angelos dixerint, quod patefacto ipsis futuro incarnationis mysterio, invidia et superbia tumentes, renuerint Deum, hominem factum, adorare. Verum de hac opinione cfr. Petav. lib. III, cap. 2, § 10, ubi exploditur.

(1) Loc. cit. § 26.

(2) Cfr. Petavius ibidem.

(3) Ibid. cap. 4.

(4) In II Sent. dist. 4, § 11.

(5) Cfr. Petav. op. cit. lib. III, cap. 5, ubi præter Origenem pro hac sententia adducit s. Ambro-

que sententia est, tum statim dæmones omnes pœna sensus mulctatos fuisse; tum eos, qui per aera discurrunt ac volitant, infernales spiritus suarum secum ferre tormenta flammularum, ut loquitur Beda (1), veroque proinde igni cremari.

De his hactenus. Qui plura cupit, poterit copiosius hæc, ubi oporteat, ex s. Thomæ atque ex Petavio haurire (2). Non enim tanti momenti sunt, ut a potioribus consecutandis nos diutius detineant.

CAPUT V. — De dæmonum cum hominibus commercio.

Ad hoc dæmonum cum hominibus commercium revocamus omnia eorundem malorum spirituum molimina, sive ad nocendum hominibus eosque vexandos, sive ad eos ad extremum exitum perducendos. Ad primum potissime spectant corporum obsessiones, ad alterum mala omnia, ad quæ dæmones solent homines impellere, sive id demum fiat pacto qualicumque interposito, sive non.

Libenter et nos fatemur non omnia, quæ de energumenis, pythonibus, sagis, lamiis ac arte magica passim traduntur, indiscriminatim admittenda esse; ast nec omnia, quæ dæmoniacos spectant vel substitutiones dæmoniacas, in sola vulgi opinione ponenda esse contendimus. Talis enim opinio secundum s. Thomam procedit ex radice infidelitatis sive incredulitatis, quia non credant esse dæmones nisi in æstimatione vulgi tantum (3).

Ex hac radice exoritur pariter recentiorum protestantium passim (4) ac neotericorum biblicorum, multo magis rationalistarum sententia, qui tum dæmonum obsessiones, tum reliquas dæmonum molitiones omnino esse negant. Novis hiis sapientibus ex-

sium, Joan. Damascenum et Theophylactum. Observat autem Vasquez in p. 1, disput. 245, cap. 1, nullam adhuc haberi hæc de re Ecclesiæ definitionem.

(1) In Comm. in cap. 3 epistolæ s. Jacobi Vid. opp. edit. Basil. tom. v, pag. 947.

(2) S. Thom. p. 1, q. 64; Petav. lib. III *De Angelis*, cap. 2 et seqq.; Calmet, *Diss. in bonos et malos Angelos*, art. 2, quæ est secunda ex his quas præmisit commentariis in Evang. s. Lucae.

(3) In IV Sentent. dist. 34, q. 1, a. 3. Ipsomet Cudworth, *Syst. intell.* cap. 5, § 82, minime dubitat eos, qui illa quæ vel de divinationibus, vel de magiis, a fortiori vero quæ de obsessionibus dicuntur, inficiantur, impietatis in Deum arguere ac traducere velat de atheismo suspectos.

(4) Cfr. Christ. Thomasius, *Dissert. de crimine magiæ*, 1701; Mayer, *Historia diaboli*, edit. 2. Tubingæ 1780; Meiners, *Allg. krit. Gesch. aller Religionen, seu Universalis critica historia omnium religionum*, tom. 1, pag. 398 et seqq. Dæmoniacos omnes non a diabolo aut a dæmonibus vexatos, sed certis morbis afflictos fuisse, Semlerus primus in Germania libere professus est, in *Dissert. de dæmoniacis, quorum in Evangelis fit mentio*, Halæ 1760, 4., edit. 4., 1779. De hoc autem Semlero, qui est Protestantium bibli-